

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 STOCKHOLM

BS ./ riksåklagaren angående grovt rattfylleri m.m.

(Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2024-05-15 i mål B 2785-23)

Högsta domstolen har beslutat att riksåklagaren ska svara skriftligen på BSs överklagande. Svaret ska särskilt avse frågan om rubriceringen av rattfylleribrottet i åtalpunkt 2 i stämningsansökan 2023-04-04.

Jag begränsar mitt svar till rubriceringsfrågan och vill anföra följande.

Inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom men tillstyrker prövningstillstånd.

Bakgrund

Åtalet

BS åtalades för en rad brott. Den åtalpunkt som pekas ut i Högsta domstolens föreläggande avser grovt rattfylleri. Här påstods följande.

BS har kört lastbil efter att olovligen ha använt MDMA, som är narkotika, i så stor mängd att det under eller efter färden fanns narkotika kvar i hans blod. Det hände den 19 januari 2023 på Fyledalsvägen, Ystads kommun.

Brottet bör bedömas som grovt eftersom körningen innebar påtaglig fara för trafiksäkerheten genom att BS vinglat och kört över heldragen linje, kört i motsatt färdriktning, fortsatt färden sedan bilen fått punktering på samtliga däck samt behövt prejas av polis för att han inte skulle köra in i en fastighet.

BS begick gärningen med uppsåt.

Som tillämpliga lagrum angavs 4 § andra stycket och 4 a § trafikbrottslagen (1951:649).

Tingsrättens dom

Tingsrätten dömde BS för samtliga åtalade brott till fem månaders fängelse.

När det gäller det nu aktuella åtalet för grovt rattfylleri hölls vittnesförhör med en polisassistent. I tingsrättens dom noterades följande från förhöret.

Han arbetade på kvällen och natten tillsammans med två kollegor. Han satt i baksätet på radiobilen. På riksväg 13 vid Amsåsa mötte de en skåpbil som hade övermålade lyktor fram och bak. Polisbilen vände och följde efter skåpbilen, som gjorde en skarp vänstersväng. Polisbilen följde efter med blå- och röd ljus för att få stopp på skåpbilen, som inte stannade utan accelererade. Skåpbilen vinglade längs med hela vägbanan. Fler patruller anslöt. Skåpbilen svängde in på en grusväg mot Fyledalen. Färden var fortsatt vinglig och vårdslös, men de mötte inte någon annan bil. Hastigheten var hög, uppemot 80 km/tim på grusvägarna och ännu högre på raksträckorna, och sikten var dålig. Det var mörkt och lyktorna var övermålade. Polisen la ut en spikmatta. Skåpbilen fick punktering på alla fyra hjulen men fortsatte ytterligare några hundra meter. När skåpbilen närmade sig en gård uppfattade de situationen som att bilen var på väg att köra in i gården, och därför prejadades skåpbilen. Han var beredd på att föraren skulle försöka undkomma och var snabbt ute ur polisbilen, innan skåpbilens förare. Han såg en person som lämnade bilen och som sprang in på gården. Han följde efter; över elstängsel och hage och fram till en mindre bäck. Personen sprang över bäcken, men stannade där och kom tillbaka. Han såg direkt att det var BS, som han träffat tidigare i tjänsten. När de tittade i skåpbilen såg de en större tank som var fylld med vad de trodde var drivmedel. Det stank bensin/diesel från bilen. En kollega gick till skåpbilens passagerarsida för att säkra den. Det var ingen annan som lämnade bilen eller som befann sig i den. Det var svårt för honom att där och då bedöma om BS var påverkad, men när han senare såg BS är det hans bedömning att denne var påverkad.

Tingsrätten gjorde följande bedömning.

Tingsrätten har i det föregående kommit fram till att det är styrkt att BS brukat narkotika, MDMA, i tiden före den aktuella färden. Av analysbesked rörande de blodprover som togs knappt en timme efter färden framgår att BS då fortfarande hade narkotika i blodet. Tingsrätten finner därmed att det är styrkt att BS uppsåtligt gjort sig skyldig till rattfylleribrott. Frågan är då hur brottet ska rubriceras.

Enligt 4 a § lagen om straff för vissa trafikbrott ska vid bedömningen av om ett rattfylleribrott är att bedöma som grovt särskilt beaktas bland annat om körningen har inneburit en påtaglig fara för trafiksäkerheten. Det ska göras en helhetsbedömning av omständigheterna och den vårdslöshet som görs gällande måste ha innefattat något moment av medvetet risktagande. Med ”påtaglig fara för trafiksäkerheten” avses en konkret fara, dvs. den fara för trafiksäkerheten som gärningen typiskt sett innebär (se prop. 1993/94:44 s. 27ff., NJA 1993 s. 718 och NJA 1994 s. 102).

Körningen har skett på natten på riksväg och grusvägar där det varit liten eller ingen trafik. Å andra sidan har körningen skett i hög hastighet och – med beaktande av att skåpbilens lyktor varit övermålade – begränsad sikt. Färden har varit vinglig, över vägmarkeringar och har även skett i motsatt färdriktning. Sedan skåpbilens hjul punkterats har polis bedömt att bilen, som fortsatt köra, måste prejas för att undvika en kollision med en byggnad. Tingsrätten finner att körningen har innefattat flera moment av medvetet risktagande och att körningen därför utgjort en sådan påtaglig fara för trafiksäkerheten att brottet ska bedömas som grovt.

Hovrättens dom

BS överklagade tingsrättens dom och yrkade bland annat att hovrätten skulle frikänna honom från åtalet om grovt rattfylleri. I andra hand yrkades att det grova rattfylleriet skulle rubriceras som icke grovt rattfylleri.

I likhet med tingsrätten dömde hovrätten BS för grovt rattfylleri. Tingsrättens domslut ändrades dock på så sätt att det ringa narkotikabrott som BS gjort sig skyldig till innan han framförde lastbilen ansågs konsumeras av det grova rattfylleriet. Hovrätten ändrade också tingsrättens dom i påföljdsdelen; påföljden bestämdes till skyddstillsyn i förening med fängelse 21 dagar.

Hovrätten anslöt sig till tingsrättens bedömningar gällande skuldfrågorna och när det gäller gärningarnas rubricering.

Två av hovrättens ledamöter var skiljaktiga och ansåg att rattfylleriet inte skulle bedömas som grovt. Den skiljaktiga meningen motiverades på följande sätt.

Liksom tingsrätten anser vi att det är utrett att körningen har inneburit en påtaglig fara för trafiksäkerheten. Att så är fallet är emellertid inte tillräckligt för att brottet ska rubriceras som grovt. För detta krävs också att åklagaren bevisar att det finns ett orsakssamband mellan det inadekvata framförandet av bilen och BSs narkotikapåverkan (se bl.a. Svea hovrätts dom den 6 december 2017 i mål B 9198-17).

Som framgår av tingsrättens dom har polisvittnet Jonathan Jensen berättat att de mötte den aktuella skåpbilen och att patrullen bestämde sig att följa efter den eftersom den hade övermalade lyktor. När patrullen vände om gjorde skåpbilen en skarp vänstersväng och accelererade därefter. Enligt hovrätten är det inte möjligt att enbart med hänsyn till omständigheterna vid körningen slå fast att BSs körsätt berodde på att han var påverkad av narkotika. Utifrån polisvittnets uppgifter går det inte att utesluta att körningen sedan efterföljandet påbörjats har berott på att BS försökte undkomma polisen. Jonathan Jensen har också uppgett att han sedan de fick stopp på skåpbilen hade svårt att bedöma om BS var påverkad men att han senare gjorde bedömningen att denne var påverkad. Någon närmare utredning som klarlägger vilket tillstånd som BS faktiskt befann sig i vid gärningstillfället har dock inte presenterats.

Utifrån den utredning som presenterats kan det inte anses ställt utom rimligt tvivel att BSs körsätt berodde på att han var påverkad av narkotika. Rattfylleriet ska därför inte bedömas som grovt.

BSs överklagande

BS yrkar i första hand att Högsta domstolen ska bedöma rattfylleriet som icke grovt brott. I andra hand yrkas att påföljden ska mildras.

När det gäller rubriceringsfrågan hänvisar BS till den skiljaktiga meningen i hovrättens dom.

Grunder

Regleringen

Bestämmelserna

Enligt 4 § andra stycket lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott (TBL) döms den för rattfylleri som för ett motordrivet fordon efter att ha intagit narkotika som avses i 8 § narkotikastrafflagen i så stor mängd att det under eller efter färden finns något narkotiskt ämne kvar i blodet.

Av paragrafens tredje stycke följer att den döms för rattfylleri som för ett motordrivet fordon och då är så påverkad av alkohol att det kan antas att han eller hon inte kan framföra fordonet på ett betryggande sätt. Detsamma gäller om föraren är lika påverkad av något annat medel.

I 4 a § TBL återfinns bestämmelsen om grovt rattfylleri. Vid bedömning av om brott som avses i 4 § första, andra eller tredje stycket är grovt ska särskilt beaktas om (1) föraren har haft en alkoholkoncentration som uppgått till minst 1,0 promille i blodet eller 0,50 milligram per liter i utandningsluften, (2) föraren annars har varit avsevärt påverkad av alkohol eller något annat medel, eller (3) framförandet av fordonet har inneburit en påtaglig fara för trafiksäkerheten.

Förarbetsuttalanden

Bestämmelsen i 4 § andra stycket TBL om en nollgräns för narkotika i trafiken infördes 1999. I tiden dessförinnan krävdes för straffansvar att föraren varit så påverkad av narkotika det kunde antas att han eller hon inte kunnat framföra fordonet på ett betryggande sätt (motsvarande nuvarande 4 § tredje stycket TBL).

I propositionen uttalades att nollgränsen borde begränsas till att avse en snävare krets medel, som i allmänhet ger upphov till en påverkan av sådan art att den kan betecknas som trafikfarlig. Därvid ansågs definitionen av narkotika i narkotikastrafflagen utgöra en lämplig utgångspunkt. Detta eftersom de medel som omfattades av den lagen redan var föremål för en särreglering, bl.a. genom kriminaliseringen av olovligt bruk av narkotika. Ett flertal av dessa medel angavs dessutom typiskt sett vara ägnade att missbrukas (se prop. 1998/99:43 s. 24 f.).

I propositionen uttalades följande om rubriceringen av rattfylleribrottet (se a. prop. s. 27 f.).

När domstolen skall avgöra frågan om rattfylleribrottet kan vara att anse som grovt, skall hänsyn tas till samtliga omständigheter vid brottet. Ett av de tre förhållanden som särskilt skall beaktas är om föraren varit avsevärt påverkad av alkohol eller annat medel.

Lagrådet har uttalat att det mycket sällan torde inträffa att ett brott som avses i 4 § andra stycket blir att bedöma som grovt. Lagrådet har emellertid framhållit att man teoretiskt kan tänka sig att någon påträffas med en mycket hög halt av narkotika i blodet utan att denna hunnit påverka körningen och att ett sådant förhållande kan medföra att brottet anses som grovt utan hinder av att vissa omständigheter som särskilt skall beaktas räknas upp i paragrafen. Mot bakgrund härav anser Lagrådet att det inte finns anledning att i 4 a § utesluta hänvisningen till andra stycket i 4 §.

Regeringen instämmer i denna bedömning. Som Lagrådet framhåller kan emellertid tredje stycket 4 § i stället bli tillämpligt i ett fall som det beskrivna och detta brott sedan anses som grovt med beaktande särskilt av om föraren varit avsevärt påverkad.

Praxis

Det synes inte finnas några refererade avgöranden från Högsta domstolen eller hovrätterna som gäller frågan om rubriceringen av rattfylleri i en situation som den i målet.

En sökning på JUNO ger däremot vid handen att det finns ett antal icke refererade hovrättsavgöranden i vilka frågan aktualiserats och där det ställts ett krav på orsakssamband mellan förarens drogpåverkan och trafikfaran för att brottet ska kunna kvalificeras som grovt rattfylleri I avgörandena har hänvisats till förarbetsuttalandena i prop. 1998/99:43 s 28 f. och 89 f. som stöd för slutsatsen (se t.ex. Svea hovrätts dom den 6 december 2017 i mål B 9198-17 och Hovrätten för Nedre Norrlands dom den 27 december 2022 i mål B 973-22).

I andra icke refererade avgöranden, genom vilka den tilltalade dömts för grovt rattfylleri, saknas skrivningar i domarna om ett krav på orsakssamband mellan drogpåverkan och faran för trafiksäkerheten (se t.ex. Svea hovrätts domar den 2 augusti 2022 i mål B 7275-22 och den 21 december 2022 i mål B 13727-22, Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 26 september 2019 i mål B 1903-19 samt Hovrätten för Västra Sveriges dom den 9 juni 2023 i mål B 6800-22).

Min bedömning

BS har fört lastbilen efter att ha intagit narkotika, MDMA, i sådan mängd att det under och efter färden funnits kvar narkotika i hans blod. Han har således gjort sig skyldig till rattfylleri.

Såväl tingsrätten som hovrättens majoritet och minoritet har funnit att BSs körning har inneburit en påtaglig fara för trafiksäkerheten. En fråga i målet är om det föreligger ett orsakssamband mellan BSs drogpåverkan och den trafikfarliga körningen. Hovrättens minoritet har uttalat att det utifrån polisvittnets uppgifter inte går att utesluta att körningen sedan efterföljandet påbörjats berodde på att BS försökte undkomma polisen. Enligt min mening är det tveklöst

så att BS försökte fly undan polisen. Detta innebär emellertid inte att det saknas samband mellan hans drogpåverkan och den trafikfarliga körningen. Polisvittnet har berättat att BSs bil vid färden på riksvägen vinglade längs med hela vägbanan. Även efter att ha svängt in på grusvägen var färden vinglig och vårdslös. Det ligger enligt min mening mycket nära till hands att BSs vingliga och vårdslösa färd, både på riksvägen och därefter på grusvägen, helt eller delvis berodde på att han var drogpåverkad. Till detta kommer att polisvittnet efter färden bedömde att BS var påverkad. Utredningen är enligt min mening tillräcklig för att det ska anses visat att det funnits ett orsakssamband mellan BSs drogpåverkan och hans trafikfarliga körning. Han måste också anses ha varit så påverkad av narkotikan att det kan antas att han inte kunnat framföra fordonet på ett betryggande sätt.

I målet väcks den principiella frågan om det krävs ett orsakssamband mellan BSs drogpåverkan och den påvisade faran för trafiksäkerheten för att rattfyllrigärningen ska kunna rubriceras som grovt brott med hänvisning till trafikfaran. Hovrättens minoritet har ställt upp ett sådant krav vid rubriceringen och samma krav har ställts upp i annan hovrättspraxis.

När domstolen ska avgöra frågan om rattfylleribrottet kan vara att anse som grovt, ska hänsyn tas till samtliga omständigheter vid brottet (se prop. 1998/99:43 s. 27). Det som har påståtts i åtalet är att gärningen ska bedömas som grovt brott eftersom BSs körning har inneburit en påtaglig fara för trafiksäkerheten (4 § andra stycket och 4 a § 3 TBL).

I förarbetena till 1990 års ändringar i TBL uttalades beträffande 4 a § 3 att inte varje brist i omsorg eller varsamhet som kan medföra vårdslöshet i trafik automatiskt ska leda till att ett rattfylleribrott bedöms som grovt (se prop. 1989/90:2 s. 49 f.). Efter dessa uttalanden har, genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 1995, ansvaret för vårdslöshet i trafik fått ett snävare tillämpningsområde än tidigare: Tidigare räckte det för straffansvar att oaktsamheten inte var ringa och med lagändringarna 1995 infördes det ett krav på väsentlig avvikelser från de aktsamhetskrav som gäller för trafiken. Till det straffbelagda området ska främst hänföras sådana fall där trafikanten gjort sig skyldig till medvetet risktagande (se prop. 1994/95:23 s. 57 ff. och 122).

Som exempel på omständigheter som kan leda till att rattfylleribrottet ska bedömas som grovt nämndes i förarbetena till 1990 års ändringar i TBL bl.a. att rattfylleristen har kört på ett sådant sätt att han eller hon ensam eller till huvudsaklig del har varit vållande till en olycka eller ett allvarligt tillbud eller kört på ett sätt som inte lett till någon olycka men där körningen innefattat ett moment av medvetet risktagande, som att köraren kört alldeles för fort med hänsyn till väderleken eller vägens eller fordonets beskaffenhet. Vidare nämns det att brottet kan bedömas som grovt om färden skett med ett fordon som haft betydande brister från trafiksäkerhetssynpunkt under förutsättning att bristerna omfattas

av förarens uppsåt. Det kan t.ex. röra sig om blankslitna däck eller dåliga bromsar (se prop. 1989/90:2 s. 50).

Min uppfattning av rättsläget är att något krav på åklagare att bevisa ett orsakssamband mellan den tilltalades drogpåverkan och körningens fara för trafiksäkerheten i det enskilda fallet för att gärningen, med hänvisning till faran, ska kunna rubriceras som grovt brott inte gäller. De förarbetsuttalanden som vissa hovrätter hänvisat till ger inte stöd för en sådan tolkning av gällande rätt. Tvärtom talar förarbetsuttalandena om att brister i själva fordonet, som omfattas av förarens uppsåt, kan innebära en påtaglig fara för trafiksäkerheten emot en tolkning som innebär att ett sådant orsakssamband mellan drogpåverkan och trafikfaran krävs (se a. prop. a. s.).

Ett orsakssamband mellan narkotikahalten i BSs blod och den trafikfara som hans risktagande genom framförandet av fordonet har inneburit behöver alltså enligt min uppfattning inte bevisas i detta fall för att 4 a § 3 TBL ska vara tillämplig som särskild kvalificeringsgrund. Motsatt förhållande gäller naturligen i de fall då påverkansgraden medfört att fordonet inte kunnat framföras på ett betryggande sätt, s.k. kliniskt rattfylleri, då orsakskravet framgår av lagtexten (4 § tredje stycket TBL).

Sammanfattningsvis är det min uppfattning att hovrättens dom bör stå fast.

Processuella frågor

Frågan om prövningstillstånd

Prövningstillstånd får enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan alltså inte föranleda prövningstillstånd på denna grund (se Fitger m.fl., Rättegångsbalken m.m. [version 96, 21 juni 2024, JUNO], kommentaren till 54 kap. 10 §).

Som framgått i det föregående synes det inte finnas några refererade avgöranden från Högsta domstolen eller hovrätterna som gäller frågan om rubriceringen av rattfylleri i en situation som den i målet. Av de icke refererade hovrättsavgöranden som finns framgår att praxis spretar i den prejudikatintressanta frågan om kravet på orsakssamband.

Utvecklingscentrum har inom Åklagarmyndigheten ett särskilt ansvar för metodutveckling och rättsutveckling, vilket bl.a. innebär att de följer praxis och har olika typer av kontakter med åklagarna. Utvecklingscentrum har uppmärk-

sammat frågan om vilken inverkan orsakssambandet mellan påverkan och trafikfara får på rubriceringen av rattfylleribrotten i tings- och hovrättspraxis och konstaterat att praxis spretar på det sättet att det i vissa fall har ställts ett krav på ett orsakssamband och i andra fall inte har gjort det.

Med beaktande av att hovrättspraxis inte är enhetlig i frågan om kravet på orsakssamband och med hänsyn till vikten av att kunna lagföra drogpåverkade förare som kör på ett sätt som inneburit en påtaglig fara för trafiksäkerheten är det av vikt för rättstillämpningen att Högsta domstolen ger vägledning i frågan om kravet på orsakssamband mellan drogpåverkan och trafikfaran.

Jag tillstyrker därför prövningstillstånd.

Bevisning m.m.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift och synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen skulle komma att meddela prövningstillstånd.

Lenart Guné
tf. vice riksåklagare

Lars Persson

Kopia till:
Utvecklingscentrum
Södra Skånes åklagarkammare (AM-165386-22)